

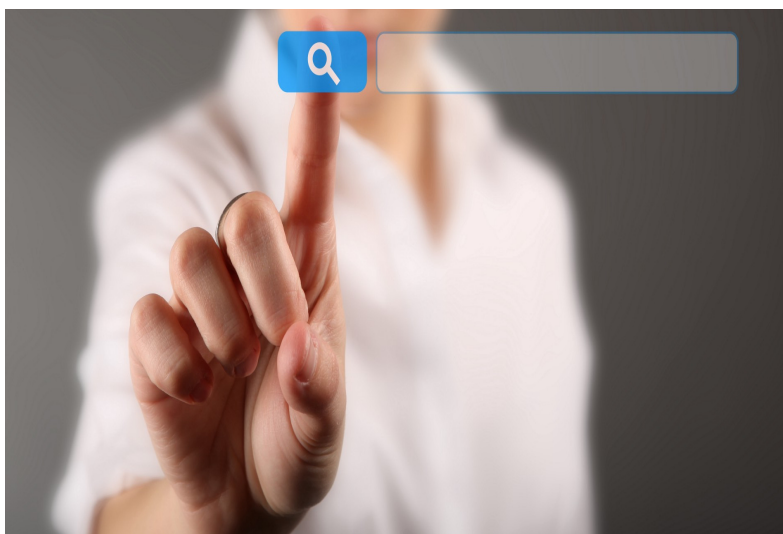
KAIP KOVOTI SU DEZINFORMACIJA?

Parengė Aurelija Olendraitė ir Kristina Belikova

ĮRANKIŲ RINKINYS

#TIESA AR #MELAS?

Šiais laikais, kai informaciją skelbti gali bet kas ir bet kur, privalome būti ypač apdairūs. Jeigu nenorime apsigauti patys bei apgauti aplinkinių melu, kurį kažkas tyčia ar netyčia paskleidė, turime įdėti bent šiek tiek pastangų.

Gera žinia ta, jog šiais laikais tikrinant informaciją galima pasiteklėti įvairius internetinius įrankius, kurie padeda ne tik atpažinti suklastotą informaciją, bet ir nustatyti iš kur ji plinta.

Ne mažiau svarbu yra didinti visuomenės budrumą, kad žmogus gabėtų jau nuo pirmų eilučių kritiškai vertinti gaunamą informaciją.

FAKTŲ TIKRINIMO DIENA

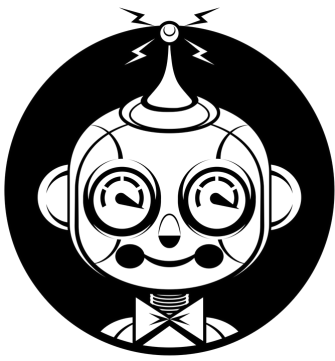
Ne mažiau svarbu yra didinti visuomenės budrumą, kad žmogus gebėtų jau nuo pirmų eilučių kritiškai vertinti gaunamą informaciją. Todėl būtina įvairiomis priemonėmis didinti žmonių supratimą apie informacijos tikrinimo svarbą.

Viena tokių priemonių - balandžio 2 dieną įvairiais būdais minėti tarptautinę faktų tikrinimo dieną. Daugiau informacijos [čia](#).

TROLIS AR BOT'AS?

Socialiniuose tinkluose melagingoms naujienoms skleisti dažnai pasitelkiami troLIAI ir bot'ai.

Troliu vadinama netikra paskyra socialiniame tinkle, kurią valdo žmogus. Tuo tarpu bot'as (angl. bot, nuo žodžio robot) yra sukurta programa, kuri valdo paskyras socialiniame tinkle ir apsimeta asmeniu. Daugiau informacijos [čia](#).

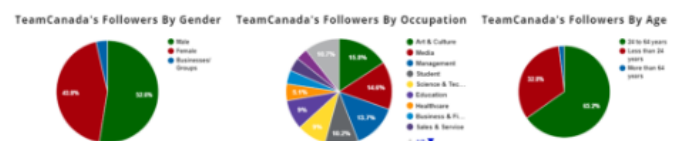
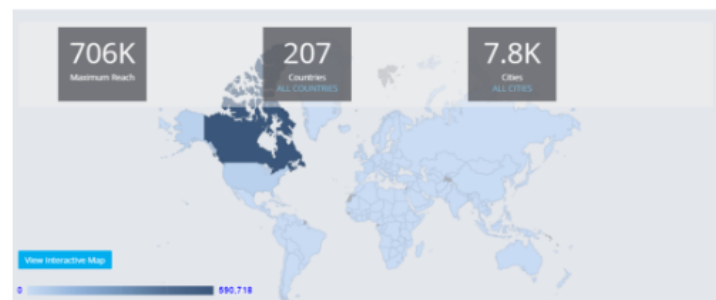
KAIP ATPAŽINTI TWITTER BOT'Ą?

- Anonimiškumas - profilis užvadintas nuasmenintu vardu, neturi nuotraukos.
- Sekėjai - profilis paprastai seka (angl. follows) daug kitų paskyrų, tačiau pats turi nedaug sekėjų (angl. followers);
- Aktyvumas - profilis generuoja ypač daug įrašų (angl. tweets), net keletą per minutę ir tokius veiksmus atlieka nuolat, tikro žmogaus profiliui tai nėra būdinga;
- Turinys - profilis nuolat dalinasi turiniu viena ar keliomis temomis, nuolat kartoja tas pačias žinutes ir nuomones.

ĮRANKIAI TWITTER ANALIZEI:

- Kadangi diaspora yra labai įvairi, svarbu identifikuoti temas aktualias kiekvienai grupei ir kalbėti apie tai kas aktualu būtent toms grupėms, siekiant jas įtraukti į pokalbį. Nuspręsti kokios temos yra aktualios atitinkamai grupei žmonių puikiai padės Tweepsmap.com.
- Tai rankis skirtas analizuoti paskyros sekėjus, padeda sekti populiariausias šio socialinio tinklo temas bei analizuoti paskyros sekėjų bendruomenę. Šis įrankis pateikia ypač išsamią informaciją, bei leidžia analizuoti kitus profilius pagal jų sekėjus, naudojamas grotažymes ir pan.

TWEETSMAP

HOAXY

įrankis padedantis vizualizuoti netikrų naujienų plitimą ir nustatyti plitimo šaltinius;

Visualize the spread of claims and fact checking.

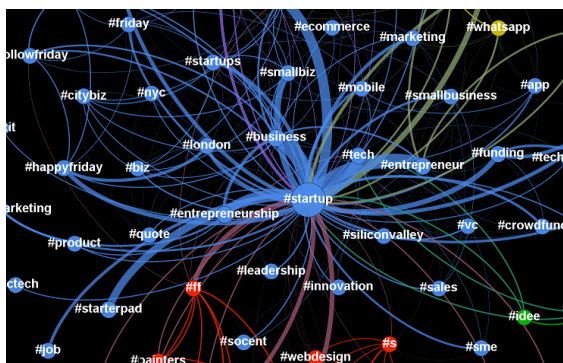
TWIANGULATE

įrankis, padedantis sužinoti kokias temas ir paskyras seka tam tikri profiliai, dažniausiai naudojamus jų žodžius, žinučių pasiekiamumą;

KITI ANALIZEI SKIRTI ĮRANKIAI:

Analizuojant įvairius socialinius tinklus galima identifikuoti daugiausia įtakos internetinėje erdvėje turinčius asmenis, jų profilius ir kartu su jais bendradarbiauti skleidžiant teisingą informaciją, paprašyti jų pasidalinti netikras naujienas paneigiančiu turiniu ar pan.

SOCIOVIZ.NET

Galima analizuoti informaciją pagal temą, raktažodžius ar grotažymes (angl. hashtag). Šis įrankis įgalina stebėti informacijos kanalus, didžiausią įtaką šiame socialiniame tinkle turinčias paskyras, bei temas pasiekiančias didžiausią auditoriją. Izraelyje atlikus tokią analizę, identifikuojami nuomonės lyderiai ir jie įtraukiami į komunikaciją su diaspora.

FOLLOWERWONK.COM

Padeda rasti daugiausia įtakos (angl. social authority) šiame Twitter socialiniame tinkle turinčias paskyras. Trijų Baltijos valstybių prezidentų palyginimas:

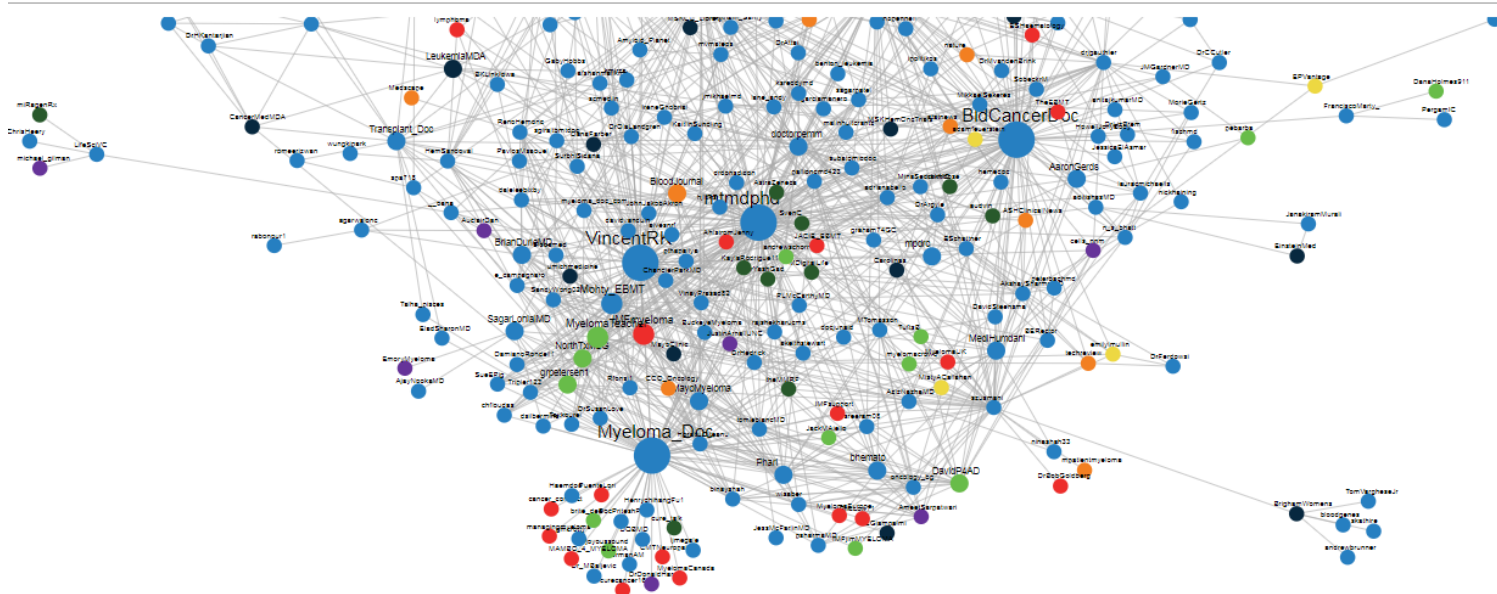
	Dalia Grybauskaitė	Social Authority: 65
	Followers: 258,031	Time on: 5.78 years
	Retweets: 0.0%	@Contacts: 1.0%
	URL: 59.5%	tweets:

	Valsts prezidents	Social Authority: 57
	Followers: 32,588	Time on: 8.16 years
	Retweets: 10.5%	@Contacts: 0.5%
	URL: 87.0%	tweets:

	Kersti Kaljulaid	Social Authority: 60
	Followers: 14,234	Time on: 1.91 years
	Retweets: 20.5%	@Contacts: 2.0%
	URL: 70.5%	tweets:

MENTIONMAPP.COM

Įrankis padeda aiškiai vizualiai pamatyti Twitter soc. tinkle vystomas temas, aktyviausias paskyras ir sąsajas tarp jų;

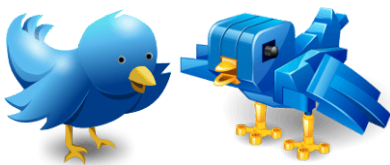
Svarbu analizuoti kas yra sekėjai (angl. followers) socialiniuose tinkluose ir identifikuoti galimai netikras paskyras, o tuomet apie jas pranešti soc. tinklo administratoriams bei viešinti, kadangi viešumas yra geriausia priemonė kovojant su dezinformacija.

ĮRANKIAI PADEDANTYS NUSTATYTI AR TWITTER PROFILIS YRA NETIKRAS:

SYSOMOS

Įrankis skirtas bendrai socialinių tinklų analizei, suteikia galimybę stebėti vartotojų aktyvumą ir veiklą ne vienoje socialinio tinklo platformoje. Taip galima pastebėti paskyrų, kurios yra ypač aktyvios, veiklą, ir tokioms paskyroms skirti daugiau dėmesio arba imtis kitų veiksmų, siekiant sustabdyti melagingos informacijos plėtrą. Pvz. šio įrankio pagalba identifikuotos paskyros, kurios per trumpą laiką daugiau nei 40 tūkstančių kartų panaudojo atitinkamas grotažymes, analizės metu nustatyta, kad 98% iš šių paskyrų buvo netikros.

BOTOMETER

Šis įrankis suteikia išsamią visapusišką informaciją apie analizuojamą profilį ir padeda nustatyti ar profilis turi netikros paskyros (angl.bot) požymių.

BOTCHECK

Tai įrankis sukurtas specialiai identifikuoti politinius trolius, skleidžiančius dezinformaciją. Programa atrenka informaciją remiantis įvairiais kriterijais, kurie sieja analizuojamą profilį su galimai kitais panašiu tikslu sukurtais netikrais profiliais ir juos lygina tarpusavyje. Platesnis aprašymas [čia](#).

TWITTERAUDIT

Įrankis padedantis nustatyti kokia dalis šio socialinio tinklo atitinkamos paskyros sekėjų yra galimai netikros paskyros (angl. bot followers).

Socialinis tinklas Facebook yra vienas populiariausių naujienų šaltinių daugeliui žmonių. Naujienų srauto „skenavimas“ dažnai pakeičia naujienų portalų skaitymą, neskiriant dėmesio patikrinti šaltinio patikimumą. Yra svarbu išlikti budriems ir sugebėti identifikuoti netikrą naujieną ir netikrą profilį - trolį, skleidžiantį dezinformaciją.

KAIP FACEBOOK KOVOJA SU NETIKROMIS NAUJIENOMIS?

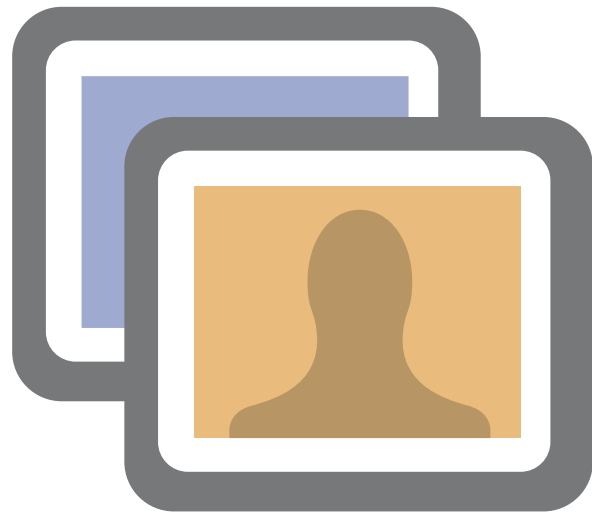
- Šalindami netikras paskyras bei kitokį turinį, kuris neatitinka Facebook bendruomenės taisyklių;
- Mažindami netikrų naujienų plitimą ir imdamiesi priemonių kad melagingo turinio kurti neapsimokėtų;
- Informuodami naudotojus bei stengdamiesi jiems suteikti daugiau informacijos apie Facebook platformoje matomą informaciją;
- Daugiau informacijos [čia](#).

Kiekvienas iš mūsų galime prisidėti kovojant su netikromis naujienomis. Vienas pasidalijimas, komentaras ar tiesiog pranešimas Facebook apie melagingą naujieną - turi didelę reikšmę.

KAIP ATPAŽINTI NETIKRĄ PROFILĮ FACEBOOK?

- Anonimiškumas - profilis yra prisidengęs netikru vardu ar tiesiog žodžio kombinacija (pvz. Laimis Nesvarbu).
- Nuotraukos - profilis turi tik vieną nuotrauką arba tik nuotraukas be žmogaus atvaizdo. Po nuotraukomis nėra komentarų arba "like" paspaudimų.
- Sukūrimo data - netikri profiliai yra dažnai sukuriami ir pašalinami, todėl neseniai sukurtas profilis gali signalizuoti apie jo netikrumą.
- Draugai - profilis neturi draugų arba turi tik kelis.
- Turinys - profilis yra aktyvus ir dalijasi dideliu kiekiu informacijos ta pačia tematika. Po įrašais dažniausiai nėra komentarų ir "like" paspaudimų.

FACEBOOK DUOMENŲ ANALIZEI SKIRTI ĮRANKIAI:

IntelTechniques įrankis skirtas analizuoti atskirų profilių veiklą socialiniame tinkle. Jo pagalba galima pamatyti paskyros nuotraukas, įrašus, lankytas vietas, pamėgtus puslapius ir kitą paskyrą padedančią identifikuoti informaciją. Gautų duomenų pagalba galima vertinti ar analizuojama paskyra yra trolis.

Naudojantis Facebook Live Map funkcija galima pamatyti iš kurios pasaulio šalies jūsų naujienų sraute atsiranda tam tikra video transliacija. Suabejojus video patikimumu, šis įrankis suteikia galimybę pamatyti iš kur jus pasiekia tam tikra informacija.

ĮRANKIAI EDUKOLOGAMS:

Gebėjimą naudotis šiuolaikinėmis medijomis bei kritiškai vertinti informaciją svarbu pradėti ugdyti kuo anksčiau. Lietuvoje Švietimo ir mokslo ministerijos Ugdymo plėtotės centras turi puikų internetinį įrankį skirtą tobulinti medijų raštingumą. Išsamiau susipažinti su specialiai mokytojams parengta medžiaga šia tema galima [čia](#).

Nemažai naudingos informacijos propagandos atpažinimo tema galima rasti [čia](#).

Šie Lietuvoje taikomi įrankiai gali būti pritaikomi ir naudojami užsienyje veikiančiose Lietuviškose mokyklose ar kitose ugdymo įstaigose. Galima sukurti atskiras soc. tinklų grupes užsienio lietuvių mokytojams, kuriose edukologai galėtų dalintis metodine medžiaga. Pradžioje paruošiamos keletas temų, naudingų įrankių, o toliau turinį kurti bei dalintis naudinga informacija gali visi grupės nariai.

GEROJI UŽSIENIO PRAKTIKA:

Yra sukurta nemažai puikų įrankių, kurie jau išbandyti skirtingose valstybėse. Tad kodėl nepasinaudojus jau patikrintais metodais?

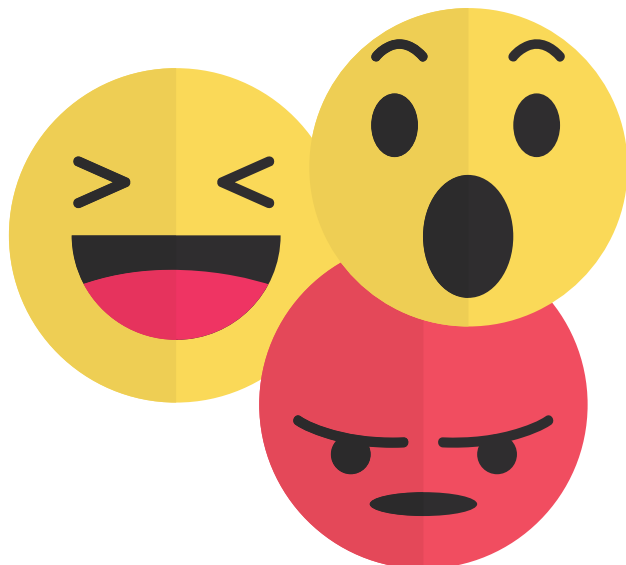
NewsLit.org yra nuolat atnaujinamas portalas, kuriame skelbiama speciali info mokytojams, paruošta metodinė medžiaga mokiniams bei patalpinta daugybė įvairaus

pobūdžio patraukliai suformuluotos informacijos, kuri gali būti tiesiogiai naudojama pamokų ar kitokių užsiėmimų metu.

Šiame portale taip pat pateikiami praktiniai užsiėmimai, į kuriuos savarankiškai gali įsitraukti moksleiviai norintys papildomai pagilinti žinias šioje srityje.

ŽAIDIMAI VAIKAMS:

- Fake news "Simon Says";
- Subtle changes;
- Let them eat fake (news);
- Extra layers;
- Daugiau informacijos ir žaidimų aprašymus rasite [čia](#).

ĮRANKIAI KOMUNIKATORIAMS:

Socialiniuose tinkluose paskelbtos informacijos tikrinimo įrankis - Trully Media.

TRULLY
Media

Tai platforma sukurta visų pirmiausia žurnalistams ir žmogaus teisių gynėjams, bet gali būti naudojama ir kitų asmenų, padedanti patikrinti informaciją skleidžiamą socialiniuose tinkluose, remiantis įvairiais kriterijais.

Šis įrankis suteikia galimybę kartu dirbti įvairių sričių ekspertams iš skirtingų pasaulio vietų, siekiant bendro tikslo - atskleisti melagingas naujienas.

Daugiau apie šio įrankio suteikiamas galimybes galima sužinoti [čia](#).

PRIEŠNUODIS DEZINFORMACIJAI - POZITYVIOS NAUJENOS

Ekspertų nuomone, geriausias įrankis kovojant su dezinformacija yra pozityvios, faktus atitinkančios naujienos, kurios pateikiamos vartotojui patogia forma.

Atlikti tyrimai (MIT, 2018) byloja, kad netikros naujienos sklinda net šešis kartus greičiau nei tikros. Tačiau ilgainiui įgijus informacijos vartotojų pasitikėjimą, faktus atitinkantys informacijos šaltiniai suformuoja stiprią auditoriją.

Svarbu padėti informacijos vartotojams ugdyti kritinį mąstymą ir taip didinti jų atsparumą dezinformacijai ir melagingoms, sensacingoms naujienoms.

Daugiau ekspertinių patarimų apie pozityvių naujienų kūrimą galima rasti [čia](#).

Dezinformacija ir netikros naujienos sklinda ne tik rašytine forma. Skleisti melagingas naujienas pasitelkiami ir video įrankiai.

InVID kuria platformą, kuri padės nustatyti ir patikrinti video informacijos patikimumą ir tikslumą.

Daugiau informacijos apie netikrus video, kuriuos padėjo nustatyti šis įrankis, galima rasti [čia](#).

KĄ DARYTI APTIKUS NETIKRĄ NAUJIENĄ?

- Jeigu netikrą naujieną atradote socialiniame tinkle, praneškite apie tai administratoriams. Pažymėkite informaciją kaip "klaidingą naujieną".
- Pastebėjus, kad socialinių tinklų grupėje plinta netikros naujienos, o grupės nariai nesugeba jų identifikuoti - neignorukite. Svarbu būti proaktyviems ir demaskuoti melagingą informaciją, kad ji nespėtų "nusėsti" žmonių sąmonėje.
- Apie melagingą naujieną praneškite iniciatyvai "Demaskuok".

Demaskuok.LT
išvalykime viešąją erdvę drauge

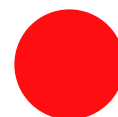

Iniciatyvos "Demaskuok tikslas - suburti įvairių sričių profesionalus ir mėgėjus – nuo socialinių, humanitarinių, tikslųjų mokslų specialistų iki žiniasklaidos, verslo, pramogų pasaulio atstovų ar jų sekėjų, kurie savo indėliu galėtų prisidėti kovoje su dezinformacija.

Suvienytos pagrindinės Lietuvos žiniasklaidos priemonės, informuojančios 90 % Lietuvos piliečių. Žiniasklaidos, Lietuvos elfų ir valstybės susitelkimas bei aktyvi veikla platformoje, kovojant su dezinformacija esamu laiku, pasitelkiant modernius įrankius.

NETIKRĄ NAUJIENĄ GALITE PRANEŠTI ČIA

KOVOS SU DEZINFORMACIJA INICIATYVOS, APIE KURIAS PRIVALOTE ŽINOTI:

Poynter - tarptautinis faktų tikrintojų tinklas (angl. Fact-checking network). Šis tinklas taip pat stebi naujausias pasaulines faktų tikrinimo tendencijas ir jas viešina įvairiomis priemonėmis, skatina bendruomenę laikytis bendrų faktų tikrinimo standartų ir principų.

European External Action Service East Stratcom Task Force - ši darbo grupė buvo inicijuota po to kai ES vadovai ir vyriausybės išreiškė poreikį reaguoti į Rusijos skleidžiamą dezinformaciją. Darbo grupė sukūrė internetinę platformą, o taip pat pasitelkia socialinius tinklus, kurių pagalba reguliariai viešina atliktus tyrimus ir straipsnius atskleidžiančius ir paaiškinančius visuomenei Kremliaus kuriamą dezinformacijos naratyvą.

EU Disinfo Lab - tarptautinė iniciatyva, kuri siekia kurti naujus metodus dezinformacijai identifikuoti socialiniuose tinkluose. Šios organizacijos kuriami inovatyvūs technologiniai sprendimai padeda vizualizuoti naujienų srautus ir atrasti pagrindinius dezinformacijos skleidėjų šaltinius bei juos susieti su Kremliaus finansuojamomis platformomis.

Disinfo Portal - interaktyvus portalas, pateikiantis atvirų duomenų analizę ir žurnalistinę produkciją dezinformacijos tematika. Jis taip pat veikia kaip dezinformacijos ekspertų platforma ir erdvė dalintis naujienomis.

KITI NAUDINGI ŠALTINIAI:

- Vytauto Didžiojo Universiteto portalas: [Kaip suprasti medijas?](#)
- Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto portalas: [Infokarai](#).
- Integrity Initiative: [Defending Democracy Against Disinformation](#).
- Vienas seniausiai veikiančių faktų tikrintojų portalų [Snopes](#).
- Atvirų duomenų šaltinių analizės įrankių rinkinys [Startme](#).

